

מלחמות החשמונאים וגזרות היוונים

לפני למעלה מאלפיים שנה אנטיוכוס מלך יוון שלח את ניקנור שהיה 'משנה למלך' עם חיילים רבים לירושלים כדי שיאסור על היהודים לקיים את מצוות ברית מילה, את שמירת השבת ואת קביעת ראש חודש.

5 כאשר הגיעו ניקנור וחייליו לירושלים, הם הניחו 'צָלָם' - פסל בבית המקדש ושחטו שם בהמה טמאה. במעשיהם טמאו את המזבח והמנורה וכן את שאר כלי המקדש.
10 בן מתתיהו שהיה כהן גדול וגדול הדור, הזדעזע מהמעשה הנורא והחליט לפגוע בניקנור, כך חשב יצליח לסלק את היוונים מירושלים ולבטל את הגזרות הקשות. לקח יוחנן חרב הסתיר אותה תחת בגדיו וביקש להיפגש עם ניקנור.

בפגישתם גער בו ניקנור: "אתה מורד במלך אנטיוכוס!".
השיב לו יוחנן: "אדוני המלך, אעשה כל מה שתרצה!".
אם כך, אמר לו ניקנור:

15 "קח בהמה טמאה, שחוט אותה והקרב אותה על המזבח לעבודה זרה. אחר כך אלביש אותך בבגדי מלכות וארכיב אותך על הסוס ואעשה לך כבוד גדול ועצום".
"אדוני המלך", אמר לו יוחנן, "חוששני שאם היהודים ישמעו שכך עשיתי הם יהרגו אותי, לכן, אבקש מהוד מעלתך שהחיילים הנצבים בבית המקדש יצאו כשאעשה זאת".
קיבל ניקנור את דבריו של יוחנן וציווה על כל חייליו לצאת מבית המקדש.

20 בשעה שניקנור ויוחנן שהו לבדם בבית המקדש, שלף יוחנן בן מתתיהו לפתע את החרב ופגע בניקנור. אנטיוכוס, ששמע על הריגתו של ניקנור כעס מאוד ושלח לירושלים את בָּגָרִיס – ה'משנה למלך', עם חיילים רבים, סוסים ופילים ענקיים, כדי להעניש כל יהודי שאינו ממלא אחר קיום גזרות המלך ומעז לשמור שבת ולערוך ברית מילה וכמובן ממשיך ללמוד תורה.

יהודים רבים המשיכו במסירות נפש ללמוד תורה ולקיים את המצוות, תוך כדי שהם עושים זאת במקומות מסתור - במערות. אך היו גם יהודים שכונו בשם 'מתיוונים'. יהודים אלו רצו למצוא חן בעיני היוונים הרשעים. פעמים רבות הם הלשינו על אחיהם היהודים וגרמו לפגיעה בהם.

25 בנוסף על האיסור לקיים מצוות, היוונים רצו לפגוע באמונתם של היהודים ובביטחונם בה'. הם ציוו על כל היהודים לכתוב על דלת ביתם שאין להם שום קשר לה'. לכך היהודים לא היו מוכנים. כדי לא לקיים את הגזרה החדשה והמשונה, הם פרקו את דלתות הבית וביתם נותר פרוץ. היוונים ניצלו 'הפְּרָצָה' והיו נכנסים לבתי היהודים וגונבים את רכושם.

30 כשהיוונים נוכחו לדעת שהיהודים אינם מתרגשים מ'גזרת הדלתות', הם הוסיפו לגזור גזרה נוספת – הטבילה במקווה טהרה אסורה! כדי שגזרה זו תתקיים, הם פרסמו צו בשכונות היהודים האוסר על פתיחת בתי המרחץ והמקוואות.

אך גם עם גזרה זו היהודים הסתדרו. ה' עשה נס ולכל יהודי נפתח מעין מים בביתו...

- 35 היונים לא פסקו מלגזור גזרות ואיסורים על היהודים.
אחת הגזרות הייתה שכל כלה, קודם חתונתה עליה להינשא למושל - ההגמון היוני... בשל גזרה קשה וכואבת זו, ערכו היהודים את חתונותיהם בסתר.
- 40 היונים שידעו שבתו של יוחנן כהן גדול צריכה להתחתן, עקבו אחריה כדי להגיע לחתונתה. בשעה שהחתונה התקיימה, הם פרצו למקום בו התקיימה החתונה, ורצו לקחת את הכלה להגמון היווני כפי שהייתה הגזרה.
- החשמונאים לא התרגשו מהכניסה של האורחים הלא קרואים.
הם נהגו בעורמה ואמרו ליונים, כיון שהכלה היא בת של 'כהן גדול', אין זה ראוי שתינשא להגמון זוטר. ראוי לכלה עם ייחוס כה רם להינשא רק עם הגמון בכיר ומיוחס... היונים הסכימו להצעה.
עשו היהודים עצמם כאילו הם שמחים בחתונתה של הכלה עם ההגמון וליוו אותה לביתו של ההגמון היווני בשירים ובכינורות.
- 45 בתום התהלכה הגיעה הכלה לביתו של ההגמון והגישה לו גבינות משובחות ויין משובח. ההגמון שאכל מהגבינות בתיאבון ושתה מן היין בהתלהבות נרדם. אז, ראתה הכלה את שעת הכושר שנקרתה לה, נטלה את החרב של ההגמון שהייתה מונחת לצידו והרגה אותו.
- החשמונאים, ששמעו שההגמון מת, נטלו אף הם את כלי המלחמה הרבים שהיו פזורים בביתו של ההגמון והשתמשו בהם כדי לפגוע בחיילים הרבים שהיו מוצבים סביב ביתו. במלחמה זו, הצליחו החשמונאים להרוג ולהשמיד חיילים יוונים רבים.
- 50 מספר מועט של חיילים יוונים שראו את תבוסת הצבא היווני, נמלטו באוניות ליון עם בגריס - ה'משנה למלך'. מאז, זכר לניצחון המלחמה ההיא שהחלה עת נרדם ההגמון מאכילת הגבינה, נוהגים אנו לאכול מאכלי גבינה בחנוכה.
- 55 בקרב מול היונים נהרג יהודה בנו של מתתיהו. ארבעת בניו של מתתיהו שחזרו מהקרב סיפרו לאביהם שיהודה בנו נהרג בקרב.
- אמר מתתיהו לבניו: "אבוא במקומו להילחם ביחד אתכם!"
מתתיהו וארבעת בניו הצליחו להשמיד חיילים יוונים רבים.
- כשבגריס הגיע לאנטיוכוס הוא אמר לו: אם היונים חפצים לנצח במלחמה, הם חייבים לתגבר את הלוחמים בארץ ישראל בחיילים ופילים נוספים המוצבים במדינות שכנות. בגריס, חשב כי עם כוח לוחם גדול יותר, הוא יצליח בקלות להכניע ולהכריע את היהודים המועטים.
- 60 כדי לגרום ליהודים להיכנע, סתם בגריס את הנהר ממנו היו המים מגיעים לירושלים ופרץ את החומה שמסביב לעיר. חמשת בניו של מתתיהו, לא אמרו נואש, הם נלחמו בצבא הגדול והמתוגבר שעמד מולם וגם אותו הצליחו בחסדי שמיים לנצח.
- 65 אחד הניסים במלחמה היה כאשר ירו היונים את חיציהם על החשמונאים, ה' עשה נס והחיצים הסתובבו לכיוון החיילים היוונים ופגעו בהם.
- כשהמתייוונים' ראו את הנס הגדול - שחמשת החשמונאים הצליחו להביס צבא גדול וענק, הם החליטו לחזור בתשובה.
- כך במשך שנה ארוכה נמשכו המלחמות בין החשמונאים ליוונים.

1. מהביטוי 'משנה למלך' (שורה 2) ניתן להבין:

- א. ניקנור היה חשוב יותר מהמלך.
- ב. ניקנור היה שווה במעמדו למלך.
- ג. ניקנור היה בדרגה פחותה מהמלך.

2. ניקנור הגיע לירושלים במטרה:

- א. להילחם ביוחנן כהן גדול.
- ב. להחריב ולטמא את בית המקדש.
- ג. לאסור על היהודים לקיים מצוות.
- ד. להטיל מצור על ירושלים ולכבוש אותה.

3. בשורה 12 כתוב: גער בו ניקנור: "אתה מורד במלך אנטיוכוס!".

- א. למי הכוונה במילה 'בו'?
- ב. פירוש המילה 'גער' הוא:

העיר האיר הכה התכופף

4. בשורה 19 כתוב: וציווה על כל חייליו לצאת מבית המקדש - מדוע ציווה ניקנור על חייליו לצאת מבית המקדש?

5. מי היו 'המתיוונים'?

- א. כינוי ליהודים שאימצו את תרבות יוון וויתרו על זהותם.
- ב. יהודים שהתחפשו ליוונים בזמן מלחמת החשמונאים ביוונים.
- ג. כינוי לחשמונאים שהביסו את היוונים במלחמה.

6. בשורות 44-45 כתוב: וליוו אותה לביתו של ההגמון היווני בשירים ובכינורות -

- א. למי הכוונה במילה 'אותה'?
- ב. מדוע הם ליוו אותה בשירים וכינורות?

7. בשורה 46 כתוב: והגישה לו גבינות משובחות ויין משובח -

מדוע היא הגישה לו גבינות ויין?

- א. מפני שהוא היה רעב ועייף.
- ב. היא רצתה להרדים אותו.
- ג. לרצות אותו כדי שלא יפגע בה.
- ד. להוכיח לו שהיא באה אליו מרצונה.

8. א. מהו אחד המנהגים בחנוכה שמוזכר בקטע?

ב. מהו הטעם - הסיבה למנהג זה על פי מה שקראתם בקטע?

9. א. בחרו תכונה אחת מהתכונות הבאות:

☐ אומץ ☐ מסירות ☐ חכמה ☐ אהבת תורה ☐ אמונה

ב. כתבו מעשה אחד (או יותר) מהקטע הממחיש תכונה זו.

10. השלימו בטבלה הבאה את גזרות היוונים ודרכי ההתמודדות של היהודים עם גזרות אלו.

הגזרה	הפתרון
אסור ללמוד תורה	
	פרקו את דלתות הבית
אסורה הטבילה במקווה טהרה	
	החתונות התקיימו בסתר

11. כתבו 6 מילים ממשפחת המילים: גבורה.

א. _____ ד. _____

ב. _____ ה. _____

ג. _____ ו. _____